IZOBRAŽEVALNE POTREBE UPORABNIKOV SPLOŠNE KNJIŽNICE

Educational Needs of Public Library Users

Simona Šinko

Oddano: 28. 8. 2013 – Sprejeto: 3. 3. 2014

1.02 Pregledni znanstveni prispevek
1.02 Review Article
UDK 374.7:027

Izvleček

Namen: Članek predstavlja izobraževanje uporabnikov v knjižnicah na primeru ugotavljanja njihovih izobraževalnih potreb v izbrani splošni knjižnici. Predstavljen je del rezultatov raziskave ugotavljanja potreb in zanimanj uporabnikov na področju izobraževanja, izvedene med uporabniki Mestne knjižnice Ljubljana (MKL). V prispevku je poudarjena predstavitev tematskih področij, ki zanimajo uporabnike, najprimernejših terminov za udeležbo na izobraževanju in najprimernejših obdobij leta za izvedbo izobraževanj. Namen predstavitve teh ugotovitev je spodbuditi razvoj primerne ponudbe izobraževanja odraslih ter hkrati učinkovite izrabe kadrovskih, finančnih in materialnih virov v splošni knjižnici.
Metodologija: Osnovni raziskovalni metodi sta deskriptivna in kavzalna neeksperimentalna. V raziskavi je sodelovalo 943 odraslih uporabnikov MKL, ki so izpolnili spletno ali tiskano obliko vprašalnika.
Rezultati: Analiza rezultatov je pokazala, da uporabniki izražajo največjo pripravljenost za udeležbo na izobraževanjih s področij potovanj, tujih jezikov, književnosti, javnega nastopanja in zdravja, najmanj pa s področij politike, avtomobilizma in matematike. Za najprimernejša termina sta se izkazala termina popoldne in zvečer ob delavnikih. Kot najprimernejše obdobje leta pa so izbrali zimo in jesen. Analiza je pokazala tudi nekatere statistično pomembne razlike v odgovorih glede na spol, starost, status in doseženo izobrazbo anketiranih.
Omejitve raziskave: Pri uporabi rezultatov je treba upoštevati značilnosti vzorca uporabnikov in okolja, iz katerega prihajajo, ter pomanjkljivosti ankete kot instrumenta za zbiranje podatkov.
Uporabnost raziskave: Pridobljeni podatki so uporabni pri pripravi izhodišč za izvajanje izobraževalne dejavnosti v MKL in tudi za načrtovanje izobraževalnih programov v drugih primerljivih splošnih knjižnicah ter pri drugih ponudnikih izobraževanja odraslih. Rezultati raziskave so

lahko tudi smernica za nabavo gradiva, rezultati o najprimernejših terminih in obdobjih izobraževanja pa so lahko uporabni tudi za izvajanje drugih prireditvenih dejavnosti.

Ključne besede: *izobraževanje odraslih, splošne knjižnice, vseživljenjsko izobraževanje, ugotavljanje potreb po izobraževanju odraslih*

Abstract

Purpose: The article explains the role of user education in public libraries based on the assessment of users' educational needs in a selected public library. We present a part of the results of the needs assessment study conducted on users of the Ljubljana City Library (LCL). In this presentation, we focus on the thematic areas of users' interest, the most appropriate time of day and the most appropriate period of the year for participating in education. The aim of presenting this information is to support the development of an appropriate adult education provision and an effective use of human, financial and material resources in public libraries.
Methodology/approach: The basic research method used was descriptive and causal non- experimental. The study involved 943 adults LCL users who have filled in an online or a printed form of the questionnaire.
Results: Results of data analysis showed that users express a greater degree of interest in the following course topics: travel, foreign languages, literature, public speaking and health. They express the lowest degree of interest in the topics: policy, motoring and mathematics. Afternoons and evenings suit them best, whereas the autumn and winter season are in their view the best time of the year for participating in education. The analysis also showed some statistically significant differences in relation to sex, age, status and educational level of the users.
Research limitation: By the practical application of results the characteristics of the sample of users and the environment from which they come, as well as the shortcomings of the questionnaire as an instrument for data collection, have to be considered.
Originality/practical implications: The data obtained are useful in preparing the basis of educational activities in LCL, as well as for the design of educational programs in other comparable public libraries and other providers of adult education. The survey results can also serve as a guideline for the acquisition of library materials. The findings about the most appropriate time of day and season of the year for participating in education may also be useful for the organisation of other library events.

Keywords: *adult education, public libraries, lifelong learning, needs assessment in adult education*

1 Uvod

Knjižnice so od svojih začetkov povezane s pridobivanjem, obdelovanjem, hranjenjem in posredovanjem različnih znanj. V zadnjih dvajsetih letih pa se je njihova vloga kot prostorov in tudi nosilcev ter organizatorjev učenja in izobraževanja različnih starostnih in posebnih ciljnih skupin uporabnikov še okrepila. Izobraževanje[1] uporabnikov je tako poleg informacijske, socialne in kulturne vloge ena od štirih temeljnih nalog knjižnic.

V Mestni knjižnici Ljubljana (v nadaljevanju MKL) je koordinacija in organizacija izobraževanja uporabnikov naloga Centra za vseživljenjsko učenje (CVŽU).[2] Izobraževanje uporabnikov se izvaja predvsem v okviru informacijskih servisov borza dela, borza znanja, središče za samostojno učenje in točka vseživljenjskega učenja ter s programi izobraževanja uporabnikov v enotah MKL-ja. CVŽU formalno deluje od leta 2011. Izobraževalne dejavnosti so potekale že pred uradno vzpostavitvijo CVŽU-ja, potem pa so se naloge začele izvajati bolj sistematično, načrtno in koordinirano. Del sistemiziranja in koncipiranja dela je bila tudi izvedba obširne raziskave o izobraževalnih potrebah uporabnikov MKL-ja.

V tej raziskavi je uporabnik knjižnice opredeljen kot oseba, ki uporablja gradiva in storitve knjižnice, kar pomeni, da so to vsi, ki izkoriščajo usluge knjižnice: iščejo informacije po katalogih, priročnikih, bibliografijah, kopirajo gradivo oziroma uporabljajo knjižnico na daljavo.[3] Izobraževanje uporabnikov je razumljeno kot ciljno usmerjena in organizirana dejavnost knjižnice, ki obsega različna tematska področja. Ta opredelitev je širša od opredelitve izobraževanja, ki se v okviru bibliotekarske stroke v nekaterih primerih omejuje izključno na »informacijsko opismenjevanje« uporabnikov. Cilji izobraževanja uporabnikov, kot je uporabljen v tem prispevku, se raznovrstni, v ospredju je posredovanje različnih vsebin v obliki predavanj, delavnic in tečajev, ob bolj ali manj

[1] V bibliotekarski stroki se vzporedno uporablja več izrazov; *usposabljanje uporabnikov* je uporabljen v poročilih o statističnih podatkih slovenskih knjižnic (Statistični podatki o knjižnicah, 2013), *učenje odraslih* (angl. *adult learning*) se pojavlja predvsem v tujejezični literaturi (Ashcroft, Farrow in Watts, 2007, str. 125), *trening* oz. *usposabljanje uporabnikov* (angl. *user training*) v mednarodnem standardu ISO 2789:2006 (2006, str. 14, 32), v nekaterih slovenskih (Standardi za splošne knjižnice, 2005, str. 10) in tujih virih tudi *izobraževanje uporabnikov* (angl. *user education*) (Nielsen in Borlund, 2011, str. 106). Tudi andragoška stroka o uporabi navedenih terminov ni enotna. V članku se poenoteno uporablja izraz izobraževanje uporabnikov.

[2] CVŽU vsebinsko in organizacijsko pokriva dve področji: prvo je področje izobraževanja uporabnikov, drugo pa je področje izobraževanja zaposlenih ter knjižničarjev iz drugih slovenskih knjižničarjev v okviru t. i. učnega centra.

[3] Ta definicija je skladna z definicijo Centra za razvoj knjižnic (Definicije, 2013).

aktivnem sodelovanju uporabnikov. Uporabnik/udeleženec v tem procesu pridobiva nekatera znanja, spretnosti in veščine. Izobraževanje uporabnikov je ločeno od pojma prireditve,[4] čeprav v praksi to ločevanje ni vedno preprosto.

Namen prispevka je prikazati in utemeljiti vlogo izobraževanja uporabnikov ter ugotavljanja potreb po izobraževanju uporabnikov v splošnih knjižnicah. Predstavljeni bodo rezultati raziskave ugotavljanja potreb in zanimanj uporabnikov na področju izobraževanja, izvedene med uporabniki MKL-ja. Zaradi omejitve obsega vsebine članka ter zaradi za širšo javnost nepomembnih podatkov bo v tem prispevku predstavljen le del rezultatov raziskave. V prispevku bo poudarek na predstavitvi rezultatov o tematskih področjih, ki zanimajo uporabnike, najprimernejših terminih za udeležbo na izobraževanju in najprimernejših obdobjih leta za izvedbo izobraževanj.[5] Namen predstavitve teh ugotovitev je spodbuditi razvoj primerne ponudbe izobraževanja odraslih ter hkrati učinkovite izrabe kadrovskih, finančnih in materialnih virov na področju izobraževanja uporabnikov v splošni knjižnici.

Motiv za izvedbo raziskave je bil pridobiti podatke, ki bi zaposlenim v MKL-ju, predvsem strokovnim kadrom, zadolženim za pripravo in izvedbo izobraževanj, olajšali načrtovanje izobraževanja uporabnikov (npr. priprava strateškega načrta in letnih planov dela) ter prek tega uporabnikom zagotoviti čim kakovostnejšo ponudbo izobraževalnih dejavnosti. V raziskavi pridobljeni podatki so uporabni pri pripravi izhodišč za izvajanje izobraževalne dejavnosti v MKL-ju in tudi za načrtovanje izobraževalnih programov v drugih splošnih knjižnicah ter pri drugih ponudnikih izobraževanja odraslih. Rezultati raziskave, predvsem tisti, ki se nanašajo na tematska področja izobraževanja, so lahko tudi smernice za nabavo gradiva, rezultati o najprimernejših terminih in obdobjih izobraževanja z vidika uporabnikov pa so uporabni tudi za izvajanje drugih prireditvenih dejavnosti (literarni dogodki ipd.).

[4] Na spletni strani Centra za razvoj knjižnic je v rubriki Definicije »Prireditev« opredeljena kot »posebna, ciljna oblika knjižnične dejavnosti, s katero želi knjižnica motivirati skupino posameznikov za obisk knjižnice in uporabo njenih storitev, spodbuditi uporabo knjižničnega gradiva, razvijati bralno kulturo, se vključevati v vseživljenjsko učenje in kulturno ponudbo ... Skupinskih usposabljanj uporabnikov ne štejemo kot prireditve.« (Definicije, 2013). Termina »skupinsko usposabljanje uporabnikov« in »usposabljanje« pa v Definicijah nista opredeljena. Pri definiciji prireditve je kot ključen namen poudarjeno »motiviranje«, pri opredelitvi izobraževanja, kot je uporabljeno v tem prispevku, pa je v ospredju prenašanje in posredovanje znanja.

[5] Anketa je vključevala še vprašanja o načinu, na katerega anketirani najpogosteje pridobivajo znanje in veščine, vprašanje o seznanjenosti z izobraževanjem v MKL-ju ter o pripravljenosti, da obiščejo tečaj, delavnico ali predavanje v kateri drugi enoti MKL-ja.

2 Pregled teoretičnih izhodišč in raziskav oziroma literature

2.1 Izobraževanje uporabnikov v slovenskih splošnih knjižnicah

Izvajanje izobraževalne dejavnosti kot nalogo splošnih knjižnic določata *Zakon o knjižničarstvu* (2001, v nadaljevanju ZKnj-1) v 2. in 16. členu ter *Uredba o osnovnih storitvah knjižnice* (2003) v 9. členu. ZKnj-1 v 16. členu in *Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe* (2003) v 17. členu določata tudi ciljne skupine izobraževanja uporabnikov. Sodelovanje v vseživljenjskem izobraževanju uporabnikov je torej zakonsko opredeljena naloga knjižnic; zakonsko opredeljeno je tudi, da mora biti izobraževanje namenjeno vsem starostnim[6] in posebnim ciljnim skupinam uporabnikov, kot poudarja Novljan (2004, str. 108), pa so podrobnosti o samem načinu izvedbe prepuščene stroki.

V Preglednici 1 so prikazani podatki o obsegu izobraževanja uporabnikov (odraslih in otrok) na državni ravni in posebej za MKL. Statistični podatki na državni ravni kažejo, da v Sloveniji v splošnih knjižnicah in dveh zamejskih število ur izobraževanja uporabnikov narašča, in sicer je bilo leta 2010 izvedenih 24.039 ur, leta 2012 pa 27.214 ur, udeležba na letni ravni pa preseže 100.000 udeležencev. Tudi podatki za MKL za obravnavana leta kažejo porast števila izvedenih izobraževanj in števila udeležencev izobraževanj.

[6] V članku je zajeto samo izobraževanje odraslih uporabnikov. Oznaka »odrasel« je relativna in ni enopomensko opredeljena (Ashcroft, Farrow in Watts, 2007, str. 128; Ličen, 2006, str. 30). Opredelitve so odvisne od pričakovanj družbe in časa, v katerem posameznik živi (Ličen, 2006, str. 30), razlikujejo pa se tudi glede na pravni, andragoški, psihološki ali biološki vidik opredeljevanja. V bibliotekarski stroki je skladno z mednarodnim standardom ISO 2789:2006 (2006) in slovenskimi *Standardi za splošne knjižnice* (2005, str. 10) kot odrasla opredeljena oseba, starejša od 15 let. Navedena opredelitev je uporabljena tudi v tem prispevku. V prispevek in raziskavo otroci niso vključeni, saj kot ciljna skupina zaradi osnovnih razvojno-psiholoških značilnosti in značilnosti življenjskih situacij zahtevajo ločeno in poglobljeno obravnavo.

Preglednica 1: *Obseg izobraževanja (otrok in odraslih) v slovenskih splošnih knjižnicah v obdobju 2010–2012 (povzeto po Statistični podatki o knjižnicah, 2013) in obseg izobraževanja uporabnikov (otrok in odraslih) MKL v obdobju 2010–2012 (Letno poročilo MKL 2010, 2011; Letno poročilo MKL 2011, 2012; Letno poročilo MKL 2012, 2013).*

Kazalnik	**2010**	**2011**	**2012**
Usposabljanje uporabnikov – št. ur v slovenskih splošnih knjižnicah: skupaj	24.039	26.914	27.214
Usposabljanje uporabnikov – št. udeležencev v slovenskih splošnih knjižnicah: skupaj	101.602	108.310	102.663
Število ur izobraževanj v MKL-ju	2.006	2.802	2.706
Število udeležencev izobraževanj v MKL-ju	18.836	20.705	22.197
Število izobraževanj v MKL-ju	909	1.059	1.232

V prikazu za državno raven zaradi uporabljene metodologije ni mogoče ločiti obsega izobraževanja otrok in izobraževanja odraslih, kar onemogoča, da bi oba obsega na državni ravni prikazali ločeno. Letna poročila o delu MKL-ja (2011, 2012, 2013) prikazujejo obseg izobraževanja otrok in odraslih ločeno. Ker je osrednji raziskovalni problem prispevka izobraževanje odraslih, s poudarkom na MKL-ju, so podatki o odraslih uporabnikih prikazani tudi ločeno (Preglednica 2). Podatki kažejo, da je v letih 2010, 2011 in 2012 obseg naraščal pri številu izobraževanj in številu udeležencev, z izjemo leta 2012 pa tudi v količini ur izvedenega izobraževanja.

Preglednica 2: *Obseg izobraževanja odraslih uporabnikov MKL-ja v obdobju 2010–2012 (Letno poročilo MKL 2010, 2011; Letno poročilo MKL 2011, 2012; Letno poročilo MKL 2012, 2013)*

Kazalnik	**2010**	**2011**	**2012**
Število ur	954	1820	1736
Število udeležencev	5190	6122	8669
Število izobraževanj	253	347	545

Obseg izobraževanja uporabnikov v splošnih knjižnicah na državni ravni in na ravni MKL-ja je velik tako po obsegu ur kot po številu udeležencev in kaže potrebo po celostni in sistematični obravnavi tega področja. V praksi se poleg potrebe po raziskavah o potrebah in zanimanjih uporabnikov v povezavi s knjižnico na splošno, ki jo poudarjajo nekateri avtorji (Nielsen in Borlund 2011, str. 108), na področju izobraževanja uporabnikov kaže še potreba po raziskavah, da bi se lahko na osnovi njihovih rezultatov zagotovila primerna ponudba izobraževalnih dejavnosti ter hkrati učinkovita izraba kadrovskih, finančnih in materialnih virov v splošni knjižnici.

Numerični podatki, zbrani v Preglednici 1,[7] omogočajo pregled obsega izobraževalne dejavnosti v slovenskih splošnih knjižnicah. Da bi bilo izobraževanje uporabnikov v slovenskih splošnih knjižnicah celovitejše, je treba vključiti še pregled vsebin in oblik izobraževanja. Trenutno ni vira, ki bi na enem mestu omogočal pregled vsebin in oblik izobraževanja uporabnikov v slovenskih splošnih knjižnicah, so pa podatki dostopni v več parcialnih virih (Pregled dejavnosti, dosežkov in ponudbe v izobraževanju odraslih, 2013; Resman, 2003; Šinko, 2012, str. 55–56), predvsem v letnih programih dela posameznih knjižnic (Letni program dela javnega zavoda Cankarjeva knjižnica Vrhnika, 2011; Delovni načrt Matične knjižnice Kamnik za leto 2013, 2012; Program dela MKL za leto 2011, 2011; Program dela MKL za leto 2012, 2012; Program dela MKL za leto 2013, 2013), letnih poročilih o delu knjižnic (npr. Mestna knjižnica Kranj. Letno poročilo 2012, 2013) in v različnih prispevkih o delu v posameznih knjižnicah (Pahor, 2013; Orel, 2013) ter na spletnih straneh posameznih knjižnic. Ti viri sicer ne omogočajo popolnega pregleda nad izobraževalno dejavnostjo splošnih knjižnic, nakazujejo pa, da so izobraževalne dejavnosti po vsebini, načinu izvedbe in namembnosti raznovrstne in da se izvajajo kot informacijsko opismenjevanje, pa tudi kot delavnice, tečaji, predavanja in študijski krožki. Pregled kaže, da tovrstna ponudba presega nalogo razvoja informacijske pismenosti, saj knjižnice s svojo ponudbo podpirajo tudi različne oblike formalnega in neformalnega izobraževanja uporabnikov ter jim omogočajo priložnostno učenje na različnih vsebinskih področjih. Navedeno kaže na to, da splošne knjižnice s ponudbo izobraževanja sledijo načeloma, poudarjenima tudi v *Memorandumu o vseživljenjskem učenju* (2000, str. 9), in sicer ponudbi izobraževanja za vsa starostna obdobja – vseživljenjskost izobraževanja, ter ponudbi izobraževanja iz raznovrstnih vsebinskih področij, za različne vloge posameznika – vserazsežnost izobraževanja.

2.2 Knjižnice in izobraževanje uporabnikov

Izobraževanje uporabnikov v knjižnici je tesno povezano z drugimi dejavnostmi in pogoji dela v knjižnici. V knjižnici uspešno in učinkovito opravljanje storitev na področju izobraževanja omogočajo (Novljan, 2004, str. 110): dostopnost knjižnice, ciljno orientirana nabavna politika knjižnice in prireditve oziroma storitve za potrebe izobraževanja. Nadalje Novljan (2004) navaja še potrebo po vabljivo predstavljeni kakovostni knjižnični zbirki, dostopni s primerno opremo ter s pomočjo strokovno usposobljenega osebja. Navedeno kaže na to, da je treba k organizaciji izobraževanja uporabnikov v knjižnici pristopiti celostno, vključujoč in upoštevajoč značilnosti organizacije. Poleg značilnosti organizacije je treba upoštevati tudi značilnosti okolja, v katerem se knjižnica nahaja. Bolj ko je splošna knjižnica uporabljana kot prostor za učenje, večjo

[7] Podatke na letni ravni za slovenske knjižnice zbira Center za razvoj knjižnic in so dostopni na http://cezar.nuk.uni-lj.si/.

možnost ima, da vpliva na uporabo knjižničnega gradiva in na informacijsko pismenost svojih uporabnikov (Nielsen in Borlund, 2011, str. 117).

Novljan (1992, str. 9–16) knjižnice opredeli kot organizacije, ki zmorejo bolj kot katerekoli druge ponuditi različne možnosti za motivirano učenje posameznikov, hkrati pa lahko te možnosti primerno prilagajajo posamezniku, ko ponujajo storitve na naslednjih področjih:

- ugotavljanje izobraževalnih potreb;
- motiviranje za izobraževanje;
- informiranje o možnostih izobraževanja;
- izobraževanje za uporabo knjižnic, informacijskih virov in gradiva;
- oskrba s študijskim gradivom in ugodnostmi za učenje;
- prirejanje izobraževalnih oblik.

Številni avtorji (Bewick in Corrall, 2010; Cooke, 2010, str. 209; Nielsen in Borlund, 2011, str. 108; Creelman, 2012) opozarjajo na to, da se je vloga knjižničarjev kot sodelujočih v procesu izobraževanja uporabnikov v zadnjih desetletjih intenzivno spreminjala in pridobivala pomen in obseg ter poudarjajo, da morajo imeti knjižničarji za izvedbo teh nalog dodatna specifična znanja.

Splošna knjižnica ne more zadovoljiti vseh izobraževalnih potreb svojih uporabnikov, zato je v nekaterih primerih nujno sodelovanje z drugimi ponudniki izobraževanja (Ashcroft, Farrow in Watts, 2007, str. 130) in/ali drugimi tipi knjižnic (Vesterinen, 2012, str. 12). V zadnjih dveh desetletjih so se tako knjižničarske dejavnosti začele intenzivno povezovati z dejavnostjo različnih izobraževalnih organizacij. Stang in Irschlinger (2005, str. 18–21) ločita štiri modele sodelovanja knjižnic in izobraževalnih organizacij:

- model organizacijske integracije, kjer sta organizaciji povezani na področjih, kot sta finančna služba in pravna služba;
- model prostorske integracije, kjer sta obe organizaciji združeni v eni zgradbi, a sta v nasprotju s prvim modelom pravno in finančno gledano samostojni organizaciji;
- model tesnega konceptualnega sodelovanja, ki predpostavlja skupno strateško načrtovanje in dolgoročno sodelovanje;
- model mrežnega sodelovanja, kjer partnerja sodelujeta na krajših projektih in pri organizaciji dogodkov, pri čemer to ni dolgoročnejše sodelovanje.

Še tesnejše in rednejše sodelovanje med strokama izobraževanje odraslih in knjižničarstvo bi odraslim udeležencem v izobraževanju omogočilo doseganje boljših rezultatov (Cooke, 2010, str. 208). Organizacija izobraževanja odraslih v knjižnici zahteva prepletanje bibliotekarskih in andragoških znanj in pristopov.

2.3 Ugotavljanje potreb po izobraževanju

Izobraževanje odraslih obsega tri med seboj prepletajoče se, povezane in odvisne procese: načrtovanje, uresničevanje in evalvacijo (Ličen, 2006; Sork, 2000; Caffarella in Ratcliff Daffron, 2013). Znotraj teh treh procesov, predvsem pa v fazi načrtovanja, je navzoče tudi ugotavljanje potreb po izobraževanju odraslih. Potrebe in izkušnje udeleženca v izobraževanju odraslih so z andragoškega vidika eden od temeljnih elementov izobraževalnega procesa (Ličen, 2006, str. 101). Zaradi izobraževalne vloge knjižnic je ugotavljanje potreb tako pomembno tudi pri delu v knjižnici, knjižničarjem pa pogosto manjka znanj o specifičnih potrebah odraslih udeležencev izobraževanj (Cooke, 2010, str. 209). Čeprav knjižničarji niso izučeni izobraževalci, morajo poznati načine, kako ugotavljati izobraževalne potrebe uporabnikov in kako podpirati uporabnike pri njihovem procesu učenja (Nielsen in Borlund, 2011, str. 108).

Raziskovanje izobraževalnih potreb ni omejeno le na ugotavljanje potreb posameznika, ampak se ugotavljajo tudi izobraževalne potrebe organizacije, skupnosti, podjetja in lokalne skupnosti (Ličen, 2006, str. 102). Povedano drugače: v knjižnici se lahko ugotavljajo širše družbene izobraževalne potrebe ter ožje individualne potrebe (Novljan, 1992, str. 9). Če ponujajo knjižnice izobraževanje uporabnikov, so izobraževalne potrebe zaposlenih tako pomembne kot izobraževalne potrebe uporabnikov (Ashcroft, Farrow in Watts, 2007, str. 130). Ugotavljanje potreb po izobraževanju uporabnikov je tako tesno povezano z drugimi elementi dela v knjižnici.

Načrtovanje izobraževalnega programa in znotraj tega ugotavljanje izobraževalnih potreb v praksi ni individualno delo posameznika, saj se odvija v okviru institucionalnega in širšega družbenega konteksta. Kontekst je opredeljen kot zbir človeških, organizacijskih in okoljskih dejavnikov, ki vplivajo na odločitve o izobraževalnih programih (Caffarella in Ratcliff Daffron, 2013, str. 79). Izobraževalne potrebe so tako povezane z življenjskimi okoliščinami, s prepričanji in z vrednotami in posledično jih ne moremo opazovati ločeno od gospodarskih in kulturnih razmer ter vrednotnega sistema (Ličen, 2006, str. 102). Tako je v procesu ugotavljanja potreb treba upoštevati dejavnike kot so socialne značilnosti, ekonomske vrednote in prioritete, fizične značilnosti okolja, javno politični okvir, zgodovina in tradicija okolja in/ali institucije, sodelujoča in tekmujoča razmerja moči med sodelujočimi posamezniki in skupinami (Sork, 2000, str. 181; Caffarella in Ratcliff Daffron, 2013, str. 79–105).

Ugotavljanje potreb po izobraževanju je kompleksen in nelinearen proces (Sork, 2000, str. 181–186). Caffarella in Ratcliff Daffron (2013, str. 156) navajata deset elementov strukturiranega procesa ugotavljanja potreb:

- sprejetje odločitve za izvedbo procesa ugotavljanja potreb;
- oblikovanje kadrovskega načrta;

- določitev konteksta, namena in ciljev;
- določitev logističnih vidikov;
- izbira anketirancev;
- izbor tehnik in metod dela,
- proces zbiranja podatkov;
- analiza podatkov;
- razvrščanje in določanje prioritetnih potreb in
- predstavitev rezultatov.

Navedeni elementi si lahko sledijo v predstavljenem zaporedju, v večini primerov pa se med sabo prekrivajo, izmenjujejo, so podvojeni, izpuščeni ipd. Caffarella in Ratcliff Daffron (2013, str. 139–143) ponujata tudi nabor tehnik ugotavljanja potreb in zbiranja idej za pripravo izobraževalnih programov, kot so vprašalniki, intervjuji, opazovanja, testi, različni tiskani in elektronski viri, fokusne skupine ipd.

Podobno Novljan (1992, str. 9) kot vire za ugotavljanje širših družbenih izobraževalnih potreb v knjižnici navaja še spremljanje in analizo gospodarstva, šolstva, trendov poučevanja in drugih negospodarskih dejavnosti, kot sta kultura in znanost. Nadalje avtorica za analizo ožjih, individualnih potreb predlaga ugotavljanje potreb posredno s spremljanjem in analizo npr. uporabe knjižničnega gradiva in storitev ter v neposrednem stiku z uporabniki. V zadnjih desetletjih so nekateri avtorji (Cervero in Wilson, 1996; Sork, 2000; Caffarella in Ratcliff Daffron, 2013) premaknili osrednje zanimanje od načrtovanja kot procesa izbiranja in uporabe metod in tehnik (npr. za ugotavljanje potreb po izobraževanju uporabnikov) k drugim, manj tehnično usmerjenim elementom. Večji poudarek je na obvladovanju razmerij moči in interesov ter na družbenopolitičnih in etičnih dimenzijah načrtovanja.

Pregled obstoječe literature kaže, da je ugotavljanje izobraževalnih potreb kompleksen in raznovrsten proces, ki zahteva povezovanje različnih znanj in virov informacij.

3 Zasnova raziskave

Raziskovalni problem v prispevku so izobraževalni interesi in potrebe uporabnikov, natančneje vsebinske tematike izobraževalnih delavnic, predavanj in tečajev, termini in obdobje za izvedbo izobraževanj za uporabnike MKL-ja. Odgovori anketiranih so bili podlaga za naslednja raziskovalna vprašanja: katera tematska področja zanimajo uporabnike, kateri so najprimernejši termini za udeležbo na izobraževanju in najprimernejša obdobja v letu za udeležbo na izobraževanju z vidika uporabnikov. Naslednje

vprašanje je bilo, ali se odgovori na zadnji dve raziskovalni vprašanji razlikujejo glede na spol, starost, doseženo stopnjo izobrazbe in status uporabnikov.

3.1 Metodologija

Osnovna raziskovalna metoda je deskriptivna in kavzalna neeksperimentalna. Z deskriptivno metodo se opisujejo raziskovani pojavi, ne da bi se vzročno pojasnjevali. S kavzalno neeksperimentalno metodo se poskušajo raziskovani pojavi vzročno pojasniti, in sicer tako, da se opazuje trenutno stanje in se ne spreminja stvarnosti ali pripravlja novih situacij (Sagadin, 1993).

V raziskavi so uporabljene predvsem opisne oz. atributivne spremenljivke, zato se za ugotavljanje povezanosti med obravnavanimi spremenljivkami uporablja statistična metoda, imenovana hi-kvadrat test (v nadaljevanju χ^2 test). Uporabljen je bil χ^2 test za preverjanje hipoteze enake verjetnosti, s pomočjo katerega se ugotavlja, ali v osnovni množici kateri od odgovorov prevladuje, ter za preverjanje hipoteze neodvisnosti, s pomočjo katere se ugotavlja, ali sta spremenljivki v osnovni množici povezani (Kožuh, 2011). Če je bilo izračunanih več kot 20 % vseh pričakovanih frekvenc, manjših od 5 (t. i. problem nizkih teoretičnih frekvenc), je bil uporabljen χ^2 preizkus z razmerjem verjetij (angl. *Likelihood Ratio*), ki je po izidu enak Kullbackovemu 2Î preizkusu. Narejena je bila tudi frekvenčna analiza. Podatki so prikazani v obliki strukturnih tabel, ki vsebujejo absolutne in relativne (odstotne) frekvence. Osnovne teze so bile iz vzorca posplošene na osnovno množico.

V anketiranje so bili vključeni odrasli uporabniki MKL-ja, ki so skladno z mednarodnim standardom ISO 2789:2006 (2006) ter slovenskimi Standardi za splošne knjižnice (2005, str. 10) opredeljeni kot uporabniki, starejše od 15. leta. Skupno je bilo zbranih 943 veljavnih vprašalnikov.[8] Uporabniki so bili izbrani priložnostno med tistimi uporabniki, ki so v izbranem časovnem okviru obiskali knjižnico ali spletno stran MKL-ja. Osnovna množica je hipotetična in vanjo sodijo vsi, ki so podobni enotam vzorca.

V vzorcu je bilo 230 (24,4 %) moških in 713 (75,6 %) žensk. Podatki za leto 2011 kažejo, da je med aktivnimi člani MKL-ja 31,71 % moških in 67,29 % žensk[9] (Aktivni člani MKL, 2013). V vzorcu je torej delež moških nekoliko slabše zastopan kot med aktivnimi člani MKL-ja. Izobrazbena struktura anketirancev je v primerjavi z izobrazbeno strukturo na državni ravni zelo visoka. Na državni ravni je sestava prebivalcev Slovenije, starejših od

[8] V anketo so bili vključeni uporabniki MKL-ja. Leta 2011 je MKL imela 64.745 aktivnih članov, starejših od 15 let (Letno poročilo MKL 2011, 2012).

[9] Razliko do 100 % predstavljajo kategorija »drugo«, kamor spadajo pravne osebe.

15 let, glede na stopnjo izobrazbe porazdeljena takole (Aktivno, 2011, str. 24): samo osnovnošolsko izobrazbo ima 20,7 % prebivalca Slovenije (v vzorcu 4,4 %), srednješolsko 56,3 % (v vzorcu 41,3 %) in višje- ali visokošolsko 18,8 % (v vzorcu je 50,8 % anketiranih imelo višjo, visoko ali univerzitetno izobrazbo ter 3,9 % magisterij oz. doktorat). Na ravni MKL-ja pri vpisu se sicer ne zbirajo podatki o doseženi stopnji izobrazbe članov. Glede na starost so bili uporabniki razdelili v tri kategorije: v starostni kategoriji do 31 let je bilo 293 (31,1 %) anketiranih, v kategoriji od 31 do 55 let je bilo 492 (52,2 %) uporabnikov ter v kategoriji nad 55 let 158 (16,7 %) anketiranih.

Za zbiranje podatkov je bil uporabljen vprašalnik, sestavljen iz devetih vprašanj zaprtega tipa in enega vprašanja odprtega tipa. V prispevku so analizirani odgovori na naslednja vprašanja:[10]

- vprašanje, ki se je nanašalo na zanimanje za posamezna tematska področja;
- vprašanje o najprimernejšem terminu za udeležbo;
- vprašanje o najprimernejšem obdobju leta za udeležbo na izobraževanju in
- vprašanja za pridobitev demografskih podatkov (spol, starost, stopnja izobrazbe, status).

Vprašanje, ki se je nanašalo na zanimanje za udeležbo na izobraževanju, je vsebovalo 36 različnih tematskih področij in anketiranci so za vsakega od njih izbirali med odgovori DA, NE in MOGOČE. Področja so bila razporejena po abecedi in pri vsakem od področij je bila navedba najbolj značilnih vsebin. Nekateri anketiranci pri določenih tematskih področjih niso izbrali odgovorov. Njihovi vprašalniki so bili vključeni v obdelavo, če so bili odgovori na preostala vprašanja popolni. Pri vsakem tematskem področju je zaradi navedenih neveljavnih odgovorov drugačen numerus. Pri vprašanjih o najprimernejšem terminu in najprimernejšem letnem času za udeležbo na izobraževanjih so anketirani izbrali enega od ponujenih odgovorov. Zbiranje podatkov je potekalo med 15. septembrom in 15. oktobrom 2011 v vseh knjižnicah v mreži MKL-ja in na spletni strani MKL-ja. Vprašalnik je bil anonimen. Za obdelavo podatkov je bil uporabljen program SPSS, verzija 20.0.

3.2 Omejitve raziskave

Pri uporabi rezultatov je treba upoštevati, da je bila izobrazbena sestava priložnostno izbranega vzorca precej višja od povprečne izobrazbene sestave v Sloveniji. Pri posploševanju rezultatov je prav tako treba upoštevati, da je raziskava zajela pred-

[10] Informacije o celotni raziskavi ima avtorica prispevka. Po predvidevanjih bo konec leta 2013 v elektronski obliki na spletnih straneh MKL-ja dostopno celotno poročilo o raziskavi.

vsem uporabnike v občinah, kjer deluje MKL, zato podatki niso enopomensko in neposredno prenosljivi na okolja drugih knjižnic.

V raziskavi je bila kot instrument za zbiranje podatkov uporabljena anketa, tako da je med omejitve raziskave treba všteti tudi pomanjkljivosti vprašalnika kot instrumenta za zbiranje podatkov (veljavnost vprašalnika, problem vrstnega reda vprašanj ipd.).

4 Rezultati

Poglavja 4.1, 4.2 in 4.3 so ugotavljala, ali med odgovori anketiranih obstajajo statistično značilne razlike glede pripravljenosti za udeležbo na izobraževanju iz posameznega tematskega področja, glede najprimernejšega termina za udeležbo na izobraževanju ter glede za izobraževanje najprimernejšega obdobja leta. Na podlagi izračunov χ^2 testov za preverjanje hipoteze enake verjetnosti so bile v vseh treh primerih ugotovljene statistično značilne razlike med odgovori anketiranih. Hipoteze enake verjetnosti so bile zavrnjene, nasprotne hipoteze pa sprejete. Iz tega sledi, da odgovori v osnovni množici niso enako pogosti. V nadaljevanju so predstavljeni frekvenčne analize ter rezultati χ^2 testov za navedena vprašanja.

4.1 Tematska področja izobraževanja

Vrednosti χ^2 testa so prikazane v Preglednici 3.

Preglednica 3: *Zanimanje odraslih uporabnikov MKL-ja za tematska področja izobraževanja; frekvenčna analiza in χ2 test za področja z največjim deležem odgovora DA*

Tematska področja izobraževanja[11]	DA		NE		MOGOČE		Skupaj (veljavni)		χ^2 test		
	f	f[%]	f	f[%]	f	f[%]	f	f[%]	χ^2	α	g
Potovanja (predstavitve držav, načrtovanje potovanja ipd.)	462	60,6	156	20,4	145	19,0	763	100	254,58	0,000	2
Tuji jeziki (delavnice tujih jezikov, bralne značke v tujih jezikih ipd.)	441	58,3	170	22,5	145	19,2	756	100	213,87	0,000	2

[11] Za prikaz v prispevku so zaradi prostorskih omejitev izbrana samo tematska področja z največjim deležem odgovorov DA oz. NE. Za posamezno izbrano tematsko področje so prikazani v Preglednici 3 in Preglednici 4, osenčeni s sivo barvo. Podatki za preostala področja bodo dostopni v zaključnem poročilu raziskave, ki bo dostopno v elektronski obliki na spletnih straneh MKL-ja.

Tematska področja izobraževanja[11]	DA f	DA f[%]	NE f	NE f[%]	MOGOČE f	MOGOČE f[%]	Skupaj (veljavni) f	Skupaj (veljavni) f[%]	χ^2 test χ^2	α	g
Kulinarika (kuharski tečaj, predstavitev kuhinj posameznih držav)	386	52,2	205	27,7	149	20,1	740	100	124,41	0,000	2
Književnost (hitro branje, kreativno pisanje ipd.)	381	51,8	211	28,7	143	19,5	735	100	122,68	0,000	2
Javno nastopanje (retorika, trema, argumentiranje, debatni krožek itd.)	339	46,6	234	32,2	154	21,2	727	100	71,05	0,000	2
Zdravje (o boleznih, alternativne metode zdravljenja ipd.)	342	44,8	249	32,6	173	22,6	764	100	56,26	0,000	2
Umetnost (ustvarjalne delavnice, umetnostna zgodovina ipd.)	315	43,9	267	37,2	136	18,9	718	100	71,74	0,000	2
Ples (plesna delavnica, tečaj družabnih plesov ipd.)	298	41,0	286	39,4	142	19,6	726	100	62,28	0,000	2

Iz podatkov v Preglednici 3 je razvidno, da je največji delež anketiranih (60,6 % oz 462 anketiranih), za vprašanje, ali bi se udeležili izobraževanja iz navedenih tematskih področij, izbral odgovor DA pri tematskem področju *Potovanja,* sledijo področja *Tuji jeziki, Kulinarika, Književnost, Javno nastopanje, Zdravje, Umetnost* in *Ples*.

Preglednica 4: *Zanimanje odraslih uporabnikov MKL-ja za tematska področja izobraževanja; frekvenčna analiza in χ^2 test za področja z največjim deležem odgovora NE*

Tematska področja izobraževanja	DA f	DA f[%]	NE f	NE f[%]	MOGOČE f	MOGOČE f[%]	Skupaj (veljavni) f	Skupaj (veljavni) f[%]	χ2 test χ^2	α	g
Politika (notranja in zunanja politika, problemske razprave ipd.)	80	11,9	515	76,8	76	11,3	671	100	569,24	0,000	2
Avtomobilizem (vzdrževanje avtov, avtomehanik, »oldtajmerji«)	76	11,3	508	75,7	87	13,0	671	100	542,45	0,000	2
Tehnika (modelarstvo, tehnično risanje ipd.)	118	17,6	458	68,3	95	14,2	671	100	369,45	0,000	2
Matematika (v tehniki in znanosti, v gospodarstvu in naravi, logika ipd.)	108	16,1	453	67,6	109	16,3	670	100	354,27	0,000	2
Šport (predstavitve športov, športne opreme ipd.)	162	24,0	391	58,0	121	18,0	674	100	188,46	0,000	2

Tematska področja izobraževanja	DA		NE		MOGOČE		Skupaj (veljavni)		χ2 test		
	f	f[%]	f	f[%]	f	f[%]	f	f[%]	χ^2	α	g
Sociologija (problem potrošništva, družbenih odnosi ipd.)	159	23,5	388	57,4	129	19,1	676	100	178,14	0,000	2
Pravo (tolmačenje zakonov, priprava pritožbe ipd.)	163	24,0	387	56,9	130	19,1	680	100	172,52	0,000	2
Demokratično državljanstvo (toleranca, medkulturnost, prostovoljstvo ipd.)	132	19,7	378	56,3	161	24,0	671	100	161,62	0,000	2

Največji delež odgovorov NE so anketirani izbrali pri področju *Politika* (76,8 % ali 515 anketiranih), sledijo področja *Avtomobilizem, Tehnika, Matematika, Šport, Sociologija, Pravo* in *Demokratično državljanstvo*. Preostala področja so imela manj kot 55 % odgovorov NE.

Pri sklopu vprašanj o tematskih sklopih je bilo še vprašanje odprtega tipa, v katerem so lahko anketirani v primeru, da so izbrali odgovor NE ali MOGOČE, dopisali, kaj bi jih motiviralo, da bi se izobraževanja udeležili. Svoj odgovor je navedlo 425 anketiranih (45,07 %). Zaradi preglednosti so bili odgovori uvrščeni v nekaj smiselnih kategorij. Med odgovori sta, najverjetneje tudi zato, ker sta bila navedena kot primera, prevladovala odgovora primeren termin in ugled oz. kakovost predavatelja.

Odgovorov, ki smo jih lahko kategorizirali v rubriko primeren termin, je bilo 134. To so odgovori: *primeren termin, ustrezen termin, termin v kasnejših urah, po 20. uri, termin v večernem času, popoldne, zvečer.*

Odgovorov, povezanih s kakovostjo in ugledom predavatelja, je bilo 79. Tu so odgovori: *strokovnost predavatelja, primerno znanje in kompetence, tuji predavatelji, izvirnost predavatelja, dobro poznan predavatelj, morda zanimiv predavatelj, ugled predavatelja.* Med odgovori je bilo 80 takšnih, ki so se eksplicitno nanašali na temo – v smislu *zanimivosti, natančnejše definiranosti, bolj specificirati področja* ipd.

Pojavljajo se tudi drugi odgovori, ki pa niso tako pogosti, npr: *več časa*, oz. razlogi, povezani s pomanjkanjem časa (25-krat), brezplačnost (3-krat), didaktični vidiki podajanja snovi (5-krat) (*zanimiv način predavanja, zanimiv način predstavitve teme, govor o aktualnih problemih, dobra in zanimiva predavanja*, *drugačni pristopi pri delu – mogoče s slikami in animacijami ali pa izjemen način dela ali predstavitve*), promocija dogodka (npr. *odvisno, na kakšen način so posredovana obvestila o organiziranju tečajev oglas*), *izobraževanje bi moralo biti praktično uporabno, mogoče – odvisno bližina doma* ipd.

4.2 Najprimernejši termin za izobraževanje

$\chi^2 = 419{,}975$; $p = 0{,}00$; df = 4

Pri vprašanju, kateri termin je za vas najprimernejši za udeležbo na izobraževanju, je največji delež anketiranih kot najprimernejšega izbralo termin ob večerih ob delavnikih (41,9 %), sledi termin popoldne ob delavnikih (27,1 %). Za 11,2 % (106 anketiranih) je najprimernejši termin ob sobotah dopoldne (Slika 1).

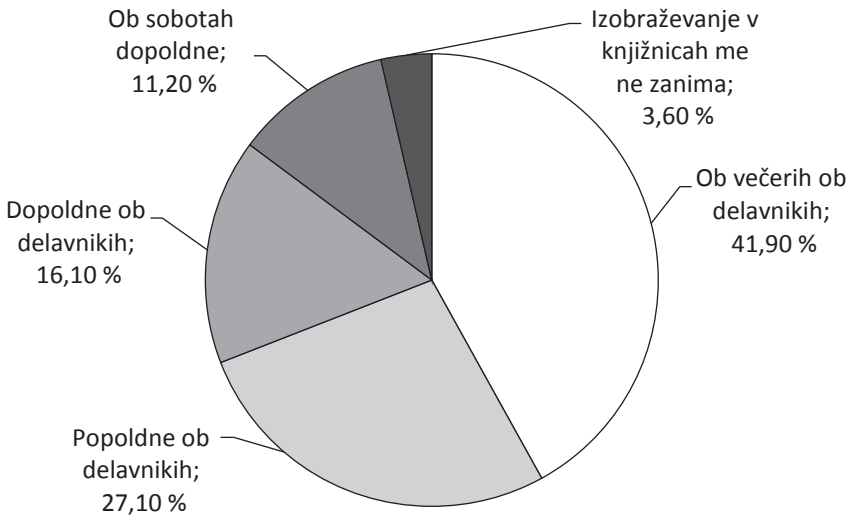

Slika 1: *Relativne frekvence o najprimernejših terminih za udeležbo na izobraževanju (n = 943)*

Naslednji je bil preizkus χ^2 za preverjanje hipotez neodvisnosti. Rezultati testov so prikazani v Preglednici 5.

Preglednica 5: *Vpliv demografskih značilnosti na izbiro najprimernejšega termina za izobraževanje*

Demografski dejavnik	**χ^2**	**df**		***p***
Spol	15,85	4	0,003	**
Starost	137,19	8	0,000	***
Izobrazba	28,56	12	0,005	**
Status	188,87	16	0,000	***

Opomba. * $p < 0{,}05$, ** $p < 0{,}01$, *** $p < 0{,}001$

Vse navedene demografske značilnosti statistično pomembno vplivajo na izbiro najprimernejšega termina za izobraževanje. Pri analizi odgovorov glede najprimernejših terminov izobraževanja se je pokazala povezanost s starostjo anketiranih. Znotraj skupine starejših od 55 let je največji delež anketiranih, ki so kot najprimernejši termin izbrali dopoldne ob delavnikih (45,6 %), znotraj te skupine sta po pogostosti sledila odgovora ob večerih ob delavnikih (22,8 %) in termin popoldne ob delavnikih (22,2 %). Znotraj skupin anketiranih do 31. leta in skupine od 31. do 55. leta sta prevladovala odgovora popoldne ob delavnikih ter ob večerih ob delavnikih. V skupini anketiranih do 31. leta je 44,4 % (oz. 130 anketiranih) izbralo odgovor ob večerih ob delavnikih, 28,7 % ali 84 anketiranih pa odgovor popoldne ob delavnikih. V skupini anketiranih starih od 31 do 55 let pa je odgovor ob večerih ob delavnikih izbralo 46,5 % (ali 229 anketiranih), odgovor ob delavnikih popoldne pa 27,8 % ali 137 uporabnikov. Odgovor v soboto dopoldne je izbralo 11,2 % vseh anketiranih (106 uporabnikov). Od tega jih je bilo 51,9 % (55 anketiranih) iz skupine starih od 31 do 55 let, 42,5 % (ali 45 uporabnikov) iz skupine mlajših od 31 let, najmanj, 3,8 % ali 6 uporabnikov, pa je bilo iz skupine starejših od 55 let.

Tudi pri statusu in pri najprimernejših terminih se pokaže nekaj značilnih vzorcev, ki se povezujejo tudi s tistimi iz prejšnje kombinacije (starost in termin). Znotraj posameznih skupin je odgovor dopoldne ob delavnikih izbralo 50 % upokojencev (70 uporabnikov) ter 25,8 % brezposelnih. Zvečer ob delavnikih so kot najprimernejši termin znotraj posameznih skupin v največjem deležu izbrali zaposleni (50,7 % ali 237 anketiranih), študentje (46,4 % ali 64 anketiranih) in dijaki (33,3 % ali 22 anketiranih). Med tistimi, ki so kot najprimernejši termin izbrali sobote popoldne, je 49,1 % zaposlenih (52 anketiranih), 17,0 % študentov (18 anketiranih) ter 19,7 % dijakov (13 anketiranih).

Glede na spol so bili deleži najrazličnejši pri odgovoru Izobraževanje v knjižnici me ne zanima, izbralo ga je 7,8 % moških ter 2,2 % žensk. Pri preostalih odgovorih so bile razlike manjše. Obe skupini sta v največjem deležu kot najprimernejši termin izbrali ob večerih ob delavnikih (41,3 % moških in 42,1 % žensk), sledil je odgovor popoldne ob delavnikih (25,2 % moških in 27,8 % žensk).

Tudi glede na najvišjo doseženo stopnjo izobrazbe se kaže največja razlika pri odgovoru *Izobraževanje v knjižnici me ne zanima.* Ta odgovor je izbralo 18,4 % z dokončano osnovno šolo, 3,6 % z dokončano srednjo šolo, 2,7 % anketiranih z dokončano višjo, visoko ali univerzitetno izobrazbo ter nihče od anketiranih iz skupine z dokončanim magisterijem ali doktoratom. Glede deležev odgovorov za posamezno možnost sta najbolj izenačeni skupina z dokončano srednjo šolo in skupina z dokončano višjo, visoko in univerzitetno izobrazbo. Pri odgovoru Ob večerih ob delavnikih izstopa skupina z doseženim magisterijem in doktoratom, saj je 62,2 % anketiranih iz te izobrazbene

skupine izbralo ta odgovor, pri drugih skupinah pa so bili deleži manjši (42,2 % anketiranih s srednješolsko izobrazbo, 41,1 % anketiranih z višjo, visoko in univerzitetno izobrazbo ter 28,9 % z dokončano osnovno šolo).

4.3 Najprimernejše obdobje leta za izobraževanje

$\chi^2 = 795{,}754$; $p = 0{,}00$; df = 4

Pri vprašanju Katero obdobje leta je za vas najprimernejše za udeležbo na izobraževanju, so anketirani izbrali en odgovor. Največji delež anketiranih (52,2 %) je izbral odgovor zima, sledili so odgovori jesen z 28,2 %, pomlad z 11,5 % in poletje s 5,7 % odgovora anketiranih. Preostali anketirani (2,4 %) so izbrali odgovor Izobraževanje v knjižnici me ne zanima (Slika 2).

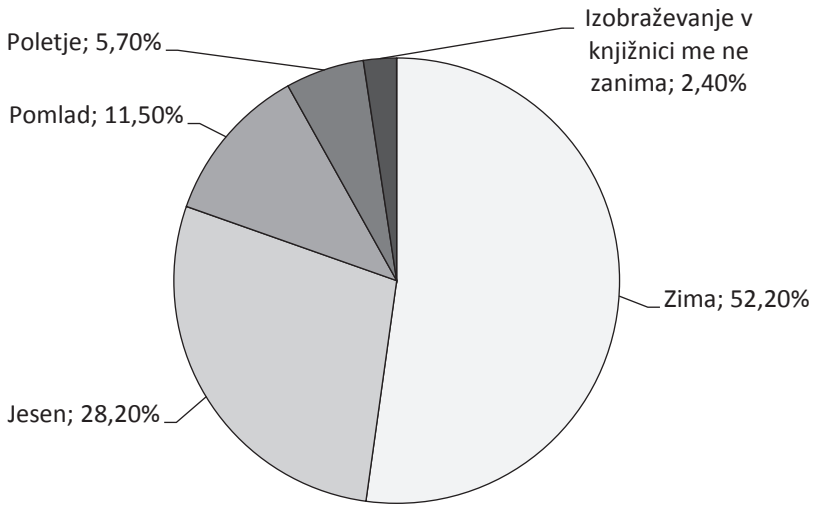

***Slika 2**: Relativne frekvence o najprimernejših obdobjih leta za udeležbo na izobraževanju (n = 943)*

Izveden je bil χ^2 preizkus za preverjanje hipotez neodvisnosti. Rezultati testov so prikazani v Preglednici 6.

***Preglednica 6**: Vpliv demografskih značilnosti na izbiro najprimernejšega obdobja leta za izobraževanje*

Demografski dejavnik	χ^2	**df**		***p***
Spol	16,11	4	0,003	**
Starost	36,39	8	0,000	***
Izobrazba	27,01	12	0,008	**
Status	64,49	16	0,000	***

Opomba. * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Vse navedene demografske značilnosti statistično pomembno vplivajo na izbiro najprimernejšega obdobja leta za izobraževanje. Znotraj posamezne starostne skupine je delež tistih, ki so izbrali odgovor poletje, največji v skupini starih do 31 let (11,6 % ali 34 anketiranih), ta delež pa je bistveno večji kot pri preostalih dveh skupinah (od 31 do 55 let 3,5 %, nad 55 let 1,9 %).

Izstopajoč podatek v kombinaciji obdobje leta in statusa anketiranih je podatek, da je, gledano znotraj posamezne starostne skupine, delež tistih, ki so izbrali odgovor poletje, največji v skupini dijakov (22,7 % ali 15 anketiranih). Ta delež je bistveno večji kot pri preostalih skupinah. Sledijo študentje z 9,4 % in nezaposleni s 6,1 %. Skupina dijakov ima sicer sorazmerno majhen numerus (66 udeležencev), je pa vseeno zanimivo,[12] da pri dijakih poletje (22,7 %) kot najprimernejši čas prevladuje pred pomladjo (10,6 %). Opazen je še podatek, da je samo za 3,6 % študentov najprimernejši čas za izobraževanje pomlad.

Glede na spol sta obe skupini v največjem deležu kot najprimernejše obdobje izbrali zimo (53,5 % vseh anketiranih moških in 52,2 % anketiranih žensk), najmanj anketiranih je kot najprimernejše obdobje izbralo poletje (5,7 % žensk in 3,5 % moških).

Glede na najvišjo doseženo stopnjo izobrazbe se kaže največja razlika pri izbiri odgovora poletje. Izbralo ga je 21,1 % anketiranih z dokončano osnovno šolo, 6,9 % z dokončano srednjo šolo, 5,4 % z dokončanim magisterijem ali doktoratom ter 3,5 % anketiranih z doseženo višjo, visoko ali univerzitetno izobrazbo.

[12] V MKL-ju je bil v poletnih mesecih program izobraževanj zelo skrčen, saj so uporabniki takrat večinoma na dopustih in se izobraževanj ne bi udeležili. Rezultati ankete in odziv na izobraževanja v poletnih mesecih so to predpostavko omajali.

5 Razprava

Na podlagi rezultatov analize so v razpravo vključeni konkretni predlogi za uporabo pridobljenih rezultatov za pripravo izobraževanja uporabnikov v primerljivih splošnih knjižnicah. Predloge so skladno s strukturo raziskave vključene v tri sklope, in sicer tematska področja za izobraževanje, najprimernejši termin za izobraževanje in najprimernejše obdobje leta za izvedbo izobraževanja.

Pri posameznih vsebinskih področjih izobraževanja so uporabniki izrazili svoje mnenje. Pri organizaciji izobraževanja so rezultati v določeni meri uporabni. Hkrati pa je treba nekatera področja, čeprav je zanje manj zanimanja med uporabniki, a so pomembna na splošni družbeni ravni (npr. aktivno državljanstvo, bralna kultura ipd.), intenzivneje promovirati in najti izvirnejše načine animiranja in motiviranja uporabnikov k udeležbi. Množičnost odziva pri uporabnikih ne more biti edini kriterij za organizacijo izobraževanja. Pri izbiranju vsebin izobraževanja je predvsem v knjižnici treba upoštevati tudi knjižnično zbirko – in izobraževanje uporabiti za predstavitev in promocijo te zbirke. V raziskavi je bil mogoč tudi odgovor MOGOČE, na katerega se je vezalo vprašanje, kaj bi njihovo iz MOGOČE spremenilo v DA, pri čemer se je izkazalo, da je treba posebno pozornost nameniti kakovosti in prepoznavnosti predavateljev in terminu izvedbe izobraževanja.

Na področju najprimernejših terminov za izobraževanje v MKL-ju ni tradicije izvajanja izobraževanj ob sobotah, kljub sobotni odprtosti nekaterih knjižnic v mreži. Na podlagi rezultatov bi bilo smiselno uvesti nekatere termine izobraževanj tudi ob sobotah dopoldne, predvsem za obe mlajši skupini anketiranih (do 31 let in od 31 do 55 let starosti). Za uporabnike, starejše od 55 let, je primeren termin za izobraževanja tudi med delavniki dopoldne. Za ciljno skupino starejših je tako smotrno organizirati aktivnosti dopoldne, da so popoldne in zvečer kadrovski in prostorski viri na voljo drugim ciljnim skupinam.

Glede na rezultate raziskave, povezane z najprimernejšim obdobjem leta za izvedbo izobraževanja, je glavnino izobraževanj smotrno izpeljati pozimi, jeseni in spomladi. Pri tem je treba upoštevati specifike posamezne ciljne skupine, npr. da je samo za 3,6 % študentov najprimernejši čas za izobraževanje pomlad, kjer se kaže vpliv obveznosti, povezanih z izpitnimi obdobji. Poletje se kaže kot možnost za organizacijo izobraževanj, namenjenih ciljni skupini udeležencev starih do 31 let, tudi dijakov in študentov.

Rezultati ankete so skladni tudi s trendi, ki so v zadnjih treh letih opazni v MKL-ju: dober obisk potopisnih predavanj, veliko zanimanje za jezikovna izobraževanja ter veliko udeležencev na delavnicah in predavanjih s področja kulinarike in javnega nastopanja

(Letno poročilo MKL 2012, 2013). Ena od možnosti za nadaljnje raziskovanje je lahko, da se podobna raziskava opravi na vzorcu prebivalcev določenega okoliša (npr. posamezne četrtne skupnosti v Ljubljani), ki niso uporabniki knjižnice, s katero bi ugotavljali, kaj na področju izobraževalne dejavnosti bi »neuporabnike« knjižnice motiviralo za vključitev v knjižnico. Pri tem pa je treba upoštevati tudi rezultate javnomnenjske telefonske raziskave med člani, uporabniki in neuporabniki slovenskih splošnih knjižnic (2011), ki je pokazala, da med neuporabniki splošnih knjižnic kot razlogi za neuporabo splošnih knjižnic prevladujejo osebni razlogi in da so razlogi, ki so v domeni splošnih knjižnic, manj pogosti.

6 Zaključki

Raziskava je prispevek k boljšemu poznavanju izobraževalnih potreb in interesov uporabnikov splošne knjižnice. Nakazuje nekatere tematike, ki bi jih bilo glede na potrebe in želje uporabnikov priporočljivo vključiti v izobraževalne programe v primerljivih splošnih knjižnicah ter kaže najprimernejše termine in obdobja leta za izobraževanje uporabnikov. Za MKL je bila osnova za pripravo strateškega načrta za obdobje 2013–2016 in je vir informacij za pripravo letnih programov dela.

V prihodnjih raziskavah bi lahko bil vzorec bolj določena ciljna skupina, kot so moški ali mlajši odrasli, da bi se še natančneje analizirale izobraževalne potrebe določene ciljne skupine. Prav tako bi se lahko kvantitativna metodologija, uporabljena pri tej raziskavi, dopolnila s kvalitativnimi pristopi (npr. strukturiranimi intervjuji uporabnikov), da bi celoviteje in bolj poglobljeno raziskali področje. Tematika omogoča tudi razširitev raziskave na druge elemente izobraževanja, kot so vprašanja o najbolj želenih oblikah in metodah izobraževanja in značilnostih predavateljev.

Izobraževalna dejavnost v knjižnici zahteva ustrezne kadrovske, prostorske in materialne pogoje ter primerno promocijo (Ashcroft, Farrow in Watts, 2007, str. 125; Šinko, 2012, str. 60). Temeljita analiza potreb in interesov uporabnikov pa lahko omogoči bolj smotrno porabo finančnih in kadrovskih virov in kakovostnejše ter uporabniku bolj prilagojeno izobraževalno ponudbo.

Navedeni viri

Ashcroft, L., Farrow, J. in Watts, C. (2007). Public libraries and adult learners. *Library management*, 28 (3), 125–138.

Bewick, L. in Corrall, S. (2010). Developing librarians as teachers: A study of their pedagogical knowledge. *Journal of Librarianship and Information Science*, 42 (2), 97–110.

Caffarella, S. R. in Ratcliff Daffron, S. (2013). *Planning programs for adult learners: a practical guide* (3rd ed.). San Francisco: Jossey-Bass.

Cervero, R. in Wilson, A. (1996). Learning from practice: learning to see what matter in program planning. V R. Cervero in A. Wilson Ur.), *What really matters in adult education program planning: lessons in negotiating power and interests* (91–99). San Francisco: Jossey-Bass.

Cooke A. N. (2010). Becoming an andragogical librarian: Using library instruction as a tool to combat library anxiety and empower adult learners. *New Review of Academic Librarianship,* 16 (2), 208–227.

Creelman, A. (2012). Public libraries as learning spaces. *Scandinavian Library Quarterly*, 45 (1), 16–17.

Kožuh, B. (2011). *Statistične metode v pedagoškem raziskovanju*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, Oddelek za pedagogiko in andragogiko.

Ličen, N. (2006). *Uvod v izobraževanje odraslih: izobraževanje odraslih med moderno in postmoderno*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za pedagogiko in andragogiko.

Memorandum o vseživljenjskem učenju. Delovno gradivo. (2000). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno 19. 8. 2013 s spletne strani: http://linux.acs.si/memorandum/html/.

Nielsen, G. B. in Borlund, P. (2011). Information literacy, learning, and the public library: A study of Danish high school students. *Journal of Librarianship and Information Science,* 43 (2), 106–119.

Novljan, S. (1992). Knjižnica je več kot učbenik. *Knjižnica*, 36 (1), 7–17.

Novljan, S. (2004). Izobraževalna moč splošnih knjižnic. *Knjižnica*, 48 (3), 107–124.

Orel, K. (2013). Knjižnica kot prostor arheoloških pomenkovanj. *Knjižničarske novice,* 23 (6), 13–15.

Pahor, Š. (2013). Skrb za dediščino v Mestni knjižnici Izola. *Knjižničarske novice,* 23 (6), 1–3.

Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe. (2003). *Uradni list RS*, št. 73.

Resman, S. (2003). A lifetime as a lesson. *The New Review of Libraries and Lifelong Learning*, 4 (1), 159–174.

Sagadin, J. (1993). *Poglavja iz metodologije pedagoškega raziskovanja*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.

Stang, R., Irschlinger, A. (2005): *Bibliotheken und Lebenslanges Lernen. Kooperationen, Netzwerke und neue Institutionalformen zur Unterstützung Lebenslangen Lernens. Expertise zum aktuellen Stand.* Bonn: Deutsches Institut für Erwachsenenbildung. Pridobljeno 19. 8. 2013 s spletne strani: http://www.die-bonn.de/esprid/dokumente/doc-2005/stang05_02.pdf

Sork, T. J. (2000). Planning educational programs. V A. Wilson in E. R. Hayes (Ur.), *Handbook of adult and continuing education* (str. 171–190). San Francisco: Jossey Bass.

Standardi za splošne knjižnice: (za obdobje od 1. maja 2005 do 30. aprila 2015). (2005). Ljubljana: Nacionalni svet za knjižnično dejavnost RS. Pridobljeno 19. 8. 2013 s spletne strani: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Drugo/hitri_dostop/standardi_spl_k_sprejeti.pdf

Šinko, S. (2012). Splošne knjižnice in izobraževanje odraslih. *Andragoška spoznanja,* 18 (3), 53–61.

Uredba o osnovnih storitvah knjižnice. (2003). *Uradni list RS,* št. 29.

Vesterinen, J. (2012). Library work across sectors. Collaboration among libraries in Jyväskylä. *Scandinavian Library Quarterly,* 45 (1), 12–13.

Zakon o knjižničarstvu. (2001). *Uradni list RS*, št. 87.

Viri podatkov

Aktivni člani MKL. Izpis iz segmenta COBISS/Izpisi STA845. (2013). Ljubljana: Mestna knjižnica Ljubljana. Interno gradivo. ISO 2789:2006, *Information and documentation – International library statistics*. (2006). Geneva: ISO.

Aktivno prebivalstvo (po Anketi o delovni sili), Slovenija, 2010 – končni podatki. (2011). *Statistične informacije. 7, Trg dela,* 19 (2). Pridobljeno 19. 8. 2013 s spletne strani: http://bibsist.nuk.uni-lj.si/definicije/index.php.

Definicije. (2013). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 19. 8. 2013 s spletne strani: http://bibsist.nuk.uni-lj.si/statistika/index.php.

Delovni načrt Matične knjižnice Kamnik za leto 2013. (2012). Kamnik: Matična knjižnica Kamnik. Pridobljeno 24. 11. 2013 s spletne strani: http://www.kam.sik.si/tabid/64/Default.aspx.

Javnomnenjska telefonska raziskava med člani, uporabniki in neuporabniki slovenskih splošnih knjižnic. Poročilo. (2011). Maribor: Interstat. Pridobljeno 27. 8. 2013 s spletne strani: http://zdruzenje-knjiznic.si/media/website/javnomnenjska-raziskava-med-clani-uporabniki-in-neuporabniki-splosnih-knjiznic-v-sloveniji/ZDRU%C5%BDENJE-SPLO%C5%A0NIH-KNJI%C5%BDNIC-poro%C4%8Dilo-raziskave-29-09-2011.pdf.

Letni program dela javnega zavoda Cankarjeva knjižnica Vrhnika. (2011). Vrhnika: Cankarjeva knjižnica Vrhnika. Pridobljeno 24. 11. 2013 s spletne strani: http://www.ckv.si/vsebina.php?vid=20080825145948231

Letno poročilo MKL 2010. (2011). Ljubljana: Mestna knjižnica Ljubljana. Pridobljeno 19. 8. 2013 s spletne strani: http://www.mklj.si/images/dokumenti/splosno/o_nas/informacije_javnega_znacaja/mkl_letno_porocilo_2010.pdf

Letno poročilo MKL 2011. (2012). Ljubljana: Mestna knjižnica Ljubljana. Pridobljeno 19. 8. 2013 s spletne strani: http://www.mklj.si/images/dokumenti/splosno/o_nas/informacije_javnega_znacaja/mkl_letno_porocilo_2011_www.pdf.

Letno poročilo MKL 2012. (2013). Ljubljana: Mestna knjižnica Ljubljana. Pridobljeno 19. 8. 2013 s spletne strani: http://www.mklj.si/images/dokumenti/splosno/o_nas/informacije_javnega_znacaja/Letno_porocilo_MKL_2012.pdf.

Mestna knjižnica Kranj. Letno poročilo 2012. (2013). Kranj: Mestna knjižnica Kranj. Pridobljeno 24. 11. 2013 s spletne strani: http://www.mkk.si/spoznajte-knjiznico/o-knjiznici/katalog-informacij-javnega-znacaja/.

Pregled dejavnosti, dosežkov in ponudbe v izobraževanju odraslih. (2013). Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije. Pridobljeno 19. 8. 2013 s spletne strani: http://pregled.acs.si/.

Program dela MKL za leto 2011. (2011). Pridobljeno 19. 8. 2013 s spletne strani: http://www.mklj.si/images/dokumenti/splosno/o_nas/informacije_javnega_znacaja/Program_dela_MKL_2011_finale_z_naslovnico.pdf.

Program dela MKL za leto 2012. (2012). Pridobljeno 19. 8. 2013 s spletne strani: http://www.mklj.si/images/dokumenti/splosno/o_nas/informacije_javnega_znacaja/Program_MKL_2012.pdf.

Program dela MKL za leto 2013. (2013). Pridobljeno 19. 8. 2013 s spletne strani: http://www.mklj.si/images/dokumenti/splosno/o_nas/informacije_javnega_znacaja/Program_dela_MKL_2013.pdf.

Statistični podatki o knjižnicah. (2013). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 19. 8. 2013 s spletne strani: http://bibsist.nuk.uni-lj.si/statistika/index.php.

Simona Šinko
Center za vseživljenjsko učenje, Mestna knjižnica Ljubljana
e-pošta: si.simona@gmail.com